

Boken om Historia 2

Facit till Arbetsboken

Till dig som använder detta facit:

Sidnumren hänvisar till sidan i Arbetsboken.

På en del frågor står det "Elevens eget svar" i facit.

Det beror på att man kan svara på olika sätt.

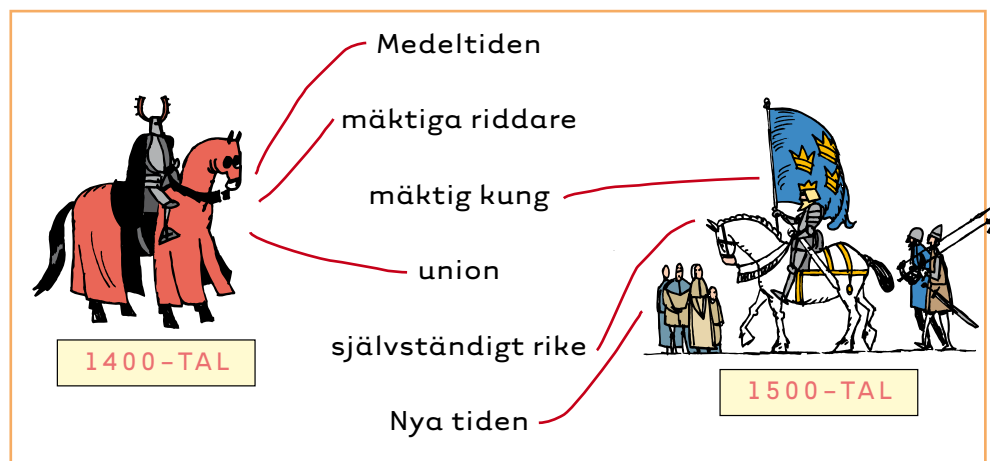
Om du är osäker på om ditt svar är rätt, så fråga din lärare.

På en del frågor står det "T.ex." Det betyder att det kan finnas flera rätta svar än det som står.

Sverige på 1500-talet

1. Kapitel 1 handlar mycket om Gustav Vasa.
2. a. Perioden efter medeltiden kallas för Nya tiden (som Vasatiden är den del av).
b. Tiden före Nya tiden kallas medeltiden.
3. De andra två länderna i Kalmarunionen var Danmark och Norge.
(Island tillhörde Danmark.)

4.

Sidan 3

5.

Sätt ett kryss där det passar in:	1550-tal	2010-tal
långt skägg	☒	☐
slips	☐	☒
långa byxor	☐	☒
strumpbyxor	☒	☐
broderier i guld	☒	☐
blanka lågskor	☐	☒
höga stövlar	☒	☐
vit skjorta	☐	☒
spetskrage	☒	☐
vara smal	☐	☒
vara rund om magen	☒	☐
se glad och vänlig ut	☐	☒
se bister och bestämd ut	☒	☐
titta mot åskådaren	☐	☒
titta bort	☒	☐

6. a. Bibeln översattes till svenska.
b. De flesta svenska bondefamiljerna ägde sina gårdar. På 1500-talet var klimatet varmt så det växte bra på åkrarna.

Bondens år i arbete och fest

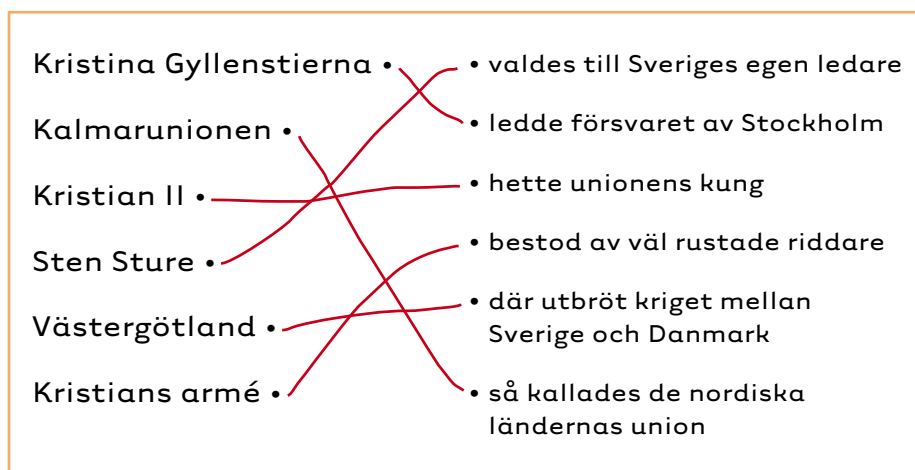
Sidan 4

7. a. Elevens egna svar.
b. T.ex. Nuförtiden brukar vi fira Halloween under Allhelgona helgen och t.ex. Alla hjärtans dag. Det gjorde man inte förr.
c. T.ex. Vi firar inte längre Sankt Mikael's dag i september. Och vi firar inte tredje och fjärde dag jul.
8. a. På senvintern.
b. Då brukade djurens foder ta slut, och då mjölkar inte korna och hönsen värper inte några ägg. Även annat från sommarens skörd kunde vara slut.

Danske kungen angriper Sverige

Sidan 5

9.

10. a. Kristian lovade Kristina att det skulle bli fred och att han inte skulle straffa henne eller hennes medhjälpare. Istället skulle han bjuda på fest.
- b. Adelsmän, adelsdamer, biskopar och de rikaste stadsborna fick komma på Kristians fest.
- c. De som fängslades var: biskopar, adelsmän, deras fruar, bergsmän och Kristina Gyllenstierna. Alltså de som hade stridit mot Kristian.
- d. Han trodde att om han dödade eller fängslade sina fiender behövde han inte vara rädd för att de skulle göra uppror igen.
- *e. Elevens eget svar. (Förr var det väldigt kränkande mot den döde om den inte begravdes på en kyrkogård. Att bränna kropparna var också ett sätt att visa hur det gick för den som gjorde uppror.)

Gustav Vasa tar makten

Sidan 6

11. a. Gustav Eriksson var arg för att hans pappa hade dödats i blodbadet och för att hans mamma och systrar satt fängslade i Danmark.
- b. I Dalarna tänkte Gustav övertala bönder och bergsmän att hjälpa honom att göra Sverige självständigt från Danmark och kung Kristian.
- *c. Peder Svart, som skrev ner berättelsen om Gustav Vasas äventyr, fick betalt av Gustav för att beskriva honom som en modig och god person. Ingen vet hur mycket han överdrev.
12. a. T.ex. Dalkarlarna sa först att de inte ville hjälpa Gustav i något uppror. De ville hellre ha fred, än att kriga.
- b. Dalkarlarna hjälpte Gustav Vasa att göra uppror.

Sidan 7

13. a. Sveriges nationaldag är 6 juni.
b. Nationaldagen firas bl.a. till minne av att Sverige blev ett självständigt land. Den 6 juni 1523 valdes Gustav Vasa till Sveriges kung.
c. Elevens eget svar.
d. Elevens eget svar.

Gustav Vasas barndom

14. Gustav hade svårt för att sitta still i skolan och han trivdes inte där. Han var äldre än de andra eleverna och kände sig klumpig. Det sägs att han inte alltid lydde lärarna och hade ett häftigt humör.
15. a. T.ex. Gustav Vasa har ljus page, blå kläder och rider på en vit muskulös häst.
b. T.ex. Efter Gustav Vasa kommer två dalkarlar och sedan några riddare till häst.
c. Borgmästaren håller i en nyckel (stadens nyckel).
d. Elevens eget svar.
e. Elevens eget svar. (T.ex. Ståtlig, stolt, som en firad hjälte, som hyllad och omtyckt av folket)

Gustav Vasa börjar regera

Sidan 8

16. Orden kommer i denna ordning:
Gustav Vasa hade lånat pengar så nu hade Sverige stora *skulder*.
De mäktigaste riddarna kallades *stormän*.
Med pengar eller varor skulle nästan alla svenskar betala sin *skatt*.
De som anställdes av kungen för att ta in skatter kallades *fogdar*.
Kyrkorna i Sverige och hela Europa tillhörde *katolska kyrkan*.
Den som bestämde över alla kyrkor i Europa var *påven*.
17. a. Nils Dacke var missnöjd för att kungens fogdar tog ut så höga skatter av folket och för att han la sig i för mycket i böndernas liv och hade så stränga straff.
b. Nils Dacke ledde ett stort uppror mot Gustav Vasa.
c. Elevens eget svar.
18. T.ex. Vasaloppet är en nio mil lång skidtävling som går varje år mellan Mora och Sälen. Det går till minne av Gustav Vasa som sägs ha åkt den sträckan när dalkarlarna vägrade hjälpa till med upproret.

- *19. T ex. I jordeböckerna kan forskare hitta information om människor som levde på 1500-talet. Jordeböckerna var något som Gustav Vasa införde. De var anteckningar om bondgårdar och vilka som ägde gårdarna.

Martin Luther – prästen som protesterade mot påven

Sidan 9

20. a. Martin Luther var munk och präst.
b. De katolska prästerna sa att man skulle köpa avlatsbrev om man ville vara säker på att få slippa komma till helvetet efter döden.
c. Den som protesterade mot påven och katolska kyrkan riskerade att brännas på bål.
d. Martin Luther protesterade till exempel mot avlatsbrevet, att prästerna talade på latin i kyrkorna så att folk inte förstod vad de sa, att påven bestämde över alla kyrkor i hela Europa och att präster, munkar och nunnor inte fick gifta sig.
21. a. Ordet protestanter kommer av ordet protestera.
Protestanterna protesterade mot regler i katolska kyrkan.
b. Katoliker
22. Martin Luther tyckte att det var viktigt att barn fick leka och ha roligt. Han ville också att alla pojkar och flickor skulle ha rätt till en bra utbildning. Han och hans fru tog hand om 11 föräldralösa barn.

Olaus Petri gjorde Sverige protestantiskt

Sidan 10

23. Orden från den gula rutan placeras i denna ordning:
Det var på 1500-talet efter det att Gustav Vasa störtat Kristian Tyrann och blivit kung. Gustav Vasa hade lånat pengar för att göra Sverige självständigt från Danmark och behövde nu pengar för att betala Sveriges skulder. Därför bad Gustav Vasa Olaus Petri som predikade om Luthers idéer, om hjälp att göra Sverige protestantiskt. Då kunde kungen få kyrkans rikedomar.
Klostren stängdes och munkarna flyttade. Olaus Petri översatte Bibeln till svenska. Han tyckte att det var viktigt att folk förstod vad prästen undervisade om. Därför fick alla präster tala svenska och stå i en predikstol.
Tidigare hade alla sånger och böner i kyrkan varit på språket latin.

Vad kan du om Sverige under 1500-talet?

Sidan 13

	1	X	2
1.	1		
2.		X	
3.		X	
4.		X	
5.		X	
6.		X	
7.			2
8.		X	

Europa under 1500- och 1600-talen

Sidan 14

1. Man trodde att jorden var platt som en skiva.
2. Det fanns väldigt få böcker och de flesta var skrivna på språket latin som endast prästerna kunde.
3.
 - a. Kompassen
 - b. Krut och nya vapen
 - c. Konsten att trycka böcker
4. De kunde bli straffade och i värsta fall dödade.
5.
 - a. Amerika
 - b. Columbus
6.
 - a. Medeltiden tar slut kring år 1500.
 - b. Nya tiden kallas perioden som kom efter medeltiden.

Konsten att trycka böcker

Sidan 15

7. a. I klostrens bibliotek fanns de flesta böckerna på medeltiden.
b. Munkar och nunnor skrev av böcker.
c. Det tog flera år.
d. Elevens eget svar.
8. a. Johann Gutenberg hette uppfinnaren.
b. Elevens eget svar. (T.ex. Trycka böcker och tidningar. Då blev det billigare och fler fick råd att skaffa böcker.)
c. Elevens eget svar. (T.ex. Fler och fler lärde sig läsa och kunde skaffa sig nya kunskaper.)

Sidan 16

9.

					¹ M	Ε	T	A	L	L			
² K	L	O	S	T	Ε	R							
					³ T	R	Y	C	K	A			
				⁴ B	L	Ä	C	K					
					⁵ B	O	K	S	T	Ä	V	Ε	R
					⁶ P	A	P	P	Ε	R			
							⁷ R	U	N	O	R		
⁸ G	U	T	Ε	N	B	Ε	R	G					
					⁹ L	Ä	S	A					
					¹⁰ V	A	D	S	T	Ε	N	A	

Tema: Från röksignaler till sms

10. 4 (Ring! En telefon...)
3 (En ryttare överlämnar...)
2 (Ding,Dong! Kyrkklockan ringer...)
1 (Vårdkasen brinner...)
5 (Pling! Mobilen låter, det...)
11. a. År 1969 skickades det första mejlet via internet.
b. Under cirka 20 år. (Sedan år 1992.)

Européerna ger sig ut i världen

Sidan 17

12. a. Asien (Indien) och Sydamerika (Brasilien).
b. Te, kryddor och guld hämtade européerna från andra delar av världen.

13.

Spanjoren som var först med att segla jorden runt. •

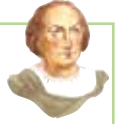
Han hittade en ny världsdela och kallade urinvånarna där för indianer. •

Han var den förste européen som reste sjövägen till Indien. •

• Christofer Columbus

• Vasco da Gama

• Ferdinand Magellan

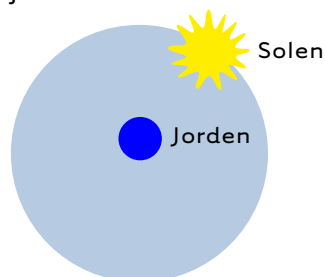
14. a. Köpmännen upptäckte att de kunde tjäna bra med pengar på sina *handelsresor*.
b. Te och kryddor var exotiska varor för de flesta *européer*.
c. Ett annat ord för sjörövare är *pirat*.
d. En stor grupp som rör sig i en lång rad är en *karavan*.
e. Ett område i ett land där ett annat land har tagit makten kallas för en *koloni*.

En ny syn på världen

Sidan 18

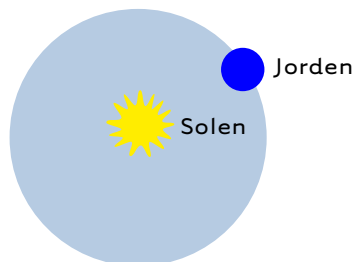
15. a. Att jorden var alltings medelpunkt och att solen snurrade runt jorden.

b.

16. a. Att jorden kretsade (snurrade) runt solen.

b.

17. a. *Isaac Newton*
Galileo Galilei
Nicolaus Kopernikus
- b. *Isaac Newton* bodde i England.
Galileo Galilei bodde i Italien.
Nicolaus Kopernikus bodde i Polen.

Sidan 19

- c. *Kopernikus* var den förste som förstod att jorden rörde sig i en bana runt solen.
Newton upptäckte jordens dragningskraft och insåg att den kraften höll kvar månen i sin bana runt jorden.
Galilei byggde ett teleskop för att studera stjärnor och planeter närmare.
- d. *Galilei* dömdes av påven till livstids fängelse.
Kopernikus vågade inte berätta för andra, men strax innan han dog gav han ut en bok om sina upptäckter.
Newton blev professor i naturvetenskap och ägnade sig åt forskning.
18. Elevens eget svar.

Vem var jag?

19. a. Leonardo da Vinci
b. Mona Lisa
c. T.ex. helikopter och olika vapen

Sidan 20

20. a. Drottning Elisabeth
b. T.ex. tyger av ylle
c. T.ex. Australien och Nya Zeeland
21. a. William Shakespeare
b. T.ex. Romeo och Julia
c. Elevens eget svar. (T.ex. Alla stod upp och ropade kommentarer till skådespelarna.)
22. a. Ludvig XIV
b. peruk

Vad kan du om Europa under 1500- och 1600-talen?

Sidan 21

	1	X	2
1.		X	
2.			2
3.	1		
4.		X	
5.			2
6.			2
7.		X	
8.		X	

Sveriges stormaktstid

Sidan 22

1. T.ex. På 1600-talet fick Sverige tjugo nya städer, många vägar, postverk, en nyhetstidning, nya domstolar och riket delades in i län. Det var på 1600-talet som Sverige fick sina första vetenskapsmän, läkare och författare som skrev på svenska.

2.

Var en del av Sverige på	1500-talet	1600-talet	2000-talet
Finland	X	X	
Gotland		X	X
Skåne, Blekinge, Bohuslän		X	X
Halland, Härjedalen, Jämtland		X	X
Estland, Lettland		X	
Delar av norra Tyskland		X	
Trondheims län i Norge		X	

- b. Under 1600-talet var det svenska riket som störst.

3. Med en stormakt menas att riket var väldigt stort till ytan, och styrde över mycket handeln på Östersjön som bidrog att Sverige fick en god ekonomi.

Sverige – ett mångspråkigt land

Sidan 23

4. a. T.ex. I Sverige talades tyska, holländska, franska, samiska, finska, ryska, lettiska, och svenska förstås.
b. I Stockholm bodde många tyska familjer som styrde över handeln på Östersjön.
5. Förr i tiden var skillnaderna mellan olika dialekter mycket större än idag, för att folk levde mer isolerat i sina landskap, de reste inte så långt, och hörde sällan andra dialekter.
6. Språket som talades i kyrkorna och vid hovet blev rikssvenska.
- *7. a. Elevens eget svar.
b. T.ex. Trots att det talades många språk i 1600-talets Sverige talas det fler idag.
c. T.ex. Det beror på att folk nu flyttar hit från ännu fler länder och ännu längre bort ifrån.

Livet på landet på 1600-talet

Sidan 24

8. a. spis: 5 säng: 1 matskedar: 4 matskål: 7 ölstop/mugg: 3 (se pilen) vattentunna: 6 knäckebröd: 2 spinnrock: 8 vedkorg: 9
b. Det var ofta kallt inne för att mycket av eldens värme följde med röken ut genom rökålet i taket. Det fanns ju inga element eller elektricitet på den tiden.
c. Det var mörkt inomhus för att de enda ljuskällorna var elden, eldstickor och de mycket små fönstren.
d. På stången i taket på bilden hänger runda knäckebröd, ett par yllestrumpor och några buketter med torkade örter (örter användes som kryddor och läkemedel).
e. Grytor var gjorda i järn, som på bilden. Lite dyrare grytor var av koppar.
9. Elevens egna förslag.

Gustav II Adolf och Axel Oxenstierna

Sidan 25

10. a. Den förste kungen med namnet Gustav, var Gustav Vasa, som bokens första kapitel handlar om.
b. Gustav Vasa var Gustav II Adolfs farfar.
c. Gustav II Adolfs pappa hette Karl IX. (Han var den tredje och sista av Gustav Vasas söner som regerade.)
- XI. a. IX = 9 II = 2 XIV = 14
 XI = 11 XII = 12 X = 10
b. Elevens eget svar
12. Axel Oxenstierna blev den unge kungens närmaste rådgivare och var ungefär som en statsminister. Han var klok och lugn i sättet och kunde hejda kungen från att fatta ogenomtänkta beslut.
13. a. Folket fick betala höga skatter. Kungen behövde pengarna för att kunna betala för krigets stora kostnader. Dessutom tvingades tusentals unga män att bli soldater och dog en plågsam död.
b. Kungen skrev brev och skickade till prästerna runt om i riket. Prästerna läste upp breven och andra nyheter i kyrkan när gudstjänsten var slut. Eftersom alla svenskar måste gå i kyrkan spreds nyheterna och kungens meddelanden till hela folket.

Krig mellan protestanter och katoliker

Sidan 26

14. Sverige stred på den protestantiska sidan mot den tyskromerske kejsaren.
15. *Den första rutan t.ex.* ..kungen var själv med ute på slagfältet och riskerade sitt eget liv. Han lyckades besegra Sveriges fiender, skydda riket mot katolska kyrkan och erövra stora landområden. Han gjorde Sverige till en stormakt.
Den andra rutan t.ex. ..krigen tog livet av tusentals människor och det var erövringarna inte värda. Befolkningen blev fattig och fick lida fruktansvärt mycket på grund av de hemska krigen.
16. När de svenska trupperna drog fram i kriget misshandlade de tyska och polska bönder, och rövade och brände bondgårdar.

- 17.
Lantmäteriverk •	• skolor för högre utbildning i teologi, juridik och samhällsvetenskap
Universitet •	• statens tjänstemän som såg till att ekonomin och domstolarna fungerade
Byråkrati •	• ett sätt att dela in Sverige där varje del fick en landshövding som chef
Län •	• planerade vägar och gjorde kartor

Soldatliv

Sidan 27

18. a. Prästerna skulle skriva en lista på alla pojkar och män som bodde i byn.
b. Några män rymde till skogen för att slippa bli soldater.
19. T.ex. Livet i soldatlägret blev hemskt. Där var ont om mat och vatten, smutsigt och fullt av skadedjur som spred sjukdomar. De flesta soldaterna dog av svält, köld eller sjukdom i lägren.
20. Kvinnor, flickor och de få män och pojkar som blev kvar i Sverige, fick det tufft. Sorg och oro var så klart plågsamt, och allt tungt arbete på bondgårdarna var de tvungna att klara av utan männen.

Tema: vapen på 1600-talet

- 21.
- F I mitten av 1600-talet tillverkade man inga kanoner i Sverige utan köpte dem från utlandet.
- S Svenskarna använde små och lätta kanoner som en häst orkade dra.
- F Krutet som användes till gevären och kanonerna tog lång tid att tända och var ofarligt.
- S Musköter var ett slags gevär med lång pipa.
- S Musköten var ett lätt vapen som laddades från mynningen med en stav.

Gruvor och järnbruk

Sidan 28

22. a. Att sälja metaller och föremål av metall till andra länder var ett smart sätt att få in pengar till Sverige. På 1600-talet behövdes massor av pengar till krigets alla utgifter. Därför satsade man mycket på att utveckla gruvorna vid den här tiden.
- b. De viktigaste exportvarorna var: järn, koppar och kanoner.
23. I och runt Holland och fanns många som hade gott om pengar, och många som hade utbildat sig så att de kunde hantera järnet.
24. a. Av koppar tillverkades mynt, kanoner, grytor och tak till kyrkor och palats.
- b. Schakten i gruvan var flera hundra meter djupa. Det kunde vara halt på trappstegen och risken att falla var stor. Det hände också att gruvgångar rasade.
- *25. T ex. När man hade vaskat fram kopparmalm i Falun blev det kvar en slags röd sten som slängdes i stora högar. Regn och sol gjorde att stenen vittrade till ett grus som kallades rödmull. Någon kom på att tillverka målarfärg av rödmull blandat med järnvitrol och lite annat. Då det fanns gott om rödmull blev färgen billig att köpa, så vanligt folk kunde måla sina hus med den runt om i hela Sverige.
- T ex. Falukorven utvecklades vid Faluns gruva. Till de långa repen som behövdes i gruvan gick det åt massor av oxhudar. Därför slaktades mängder av oxar. För att hinna sälja allt kött innan det härsknade gjorde man korv. Korv har längre hållbarhet än rent kött och kunde transporteras längre för att säljas. Snart började korven från Falun kallas falukorv.

Tema: Från kostig till sexfilig motorväg

Sidan 29

- 26 a. T ex. På land var det tungt även för hästar och oxar att dra vagnar över stenar och rötter. Vägarna liknade mer stigar och passade bäst att vandra eller rida på. Men i en båt som gled lätt på vattnet gick det bra att packa många varor. Det gick fortare att ro än att gå och det gick riktigt fort att segla.
- b. På 1600-talet skulle massor av vapen och soldater transporteras till kriget. Men även fler och fler andra människor och varor i den allt livligare handeln.
- c. När man såg en milsten eller milstolpe visste man att man färdats en mil sedan man såg en sådan sist. Det stod även hur långt det var till nästa sten (för det mesta en mil) och vilket år stenen rests.

- d. En gästgivargård var ett litet hotell där de resande kunde äta, sova och lämna den trötta hästen för att låna en ny utvilad häst att använda fram till nästa gästgivargård.
- * 27. På en timme tog man sig i genomsnitt 7 km. 700 km tog $(700/7=100)$ 100 timmar. Det motsvarar ungefär sex dagar. Men hästen orkade knappast att gå hela sträckan utan att vila så i praktiken tog det säkert mer än en vecka.

Svenskarna började skicka brev

- 28.
Gustav II Adolf och Axel Oxenstierna •	• hade krävt mat och sovplats av bönderna.
De kungliga kurirerna •	• riskerade åtta dagars fängelse på vatten och bröd om de kom för sent.
Drottning Kristina •	• skickade många brev till varandra med kurirer.
Postbonden •	• skulle ge postdrängarna horn, spjut och märke.
Postdrängarna •	• var den som bestämde att Sverige skulle ha ett kungligt postverk.

Många nya städer

Sidan 30

29. a. Det byggdes många städer på 1600-talet i Sverige för att kungen bestämde det. I städerna var det lättare att kontrollera handeln än i små byar. Alla som sålde något fick lov att betala skatt, och de som kom in till staden med varor fick betala tullavgift i stadsporten.
- b. T.ex. De gamla städerna var små och trånga med enkla trähus längs leriga gränder. Höns och boskapsdjur trängdes med folk och intill husen odlade man grönsaker och annat som man behövde. Städerna som byggdes på 1600-talet fick raka breda gator med stora stenhus placerade som i rutnät. Här och var skulle det finnas torg och träd.
30. a. Falun blev Sveriges näst största stad.
- b. Många flyttade till Falun för att arbeta i eller runt omkring koppargruvan.
- 31 a. Staden Karlskrona grundades av kung Karl XI.
- b. I Karlskrona skulle det finnas en stor hamn för krigsflottan, en fästning som skydd mot fiender och bostadshus för hantverkare och köpmän.
32. a. Luleå är den nordligaste staden i tabellen.
- b. Elevens eget svar.

Göteborg – en hamn på västkusten

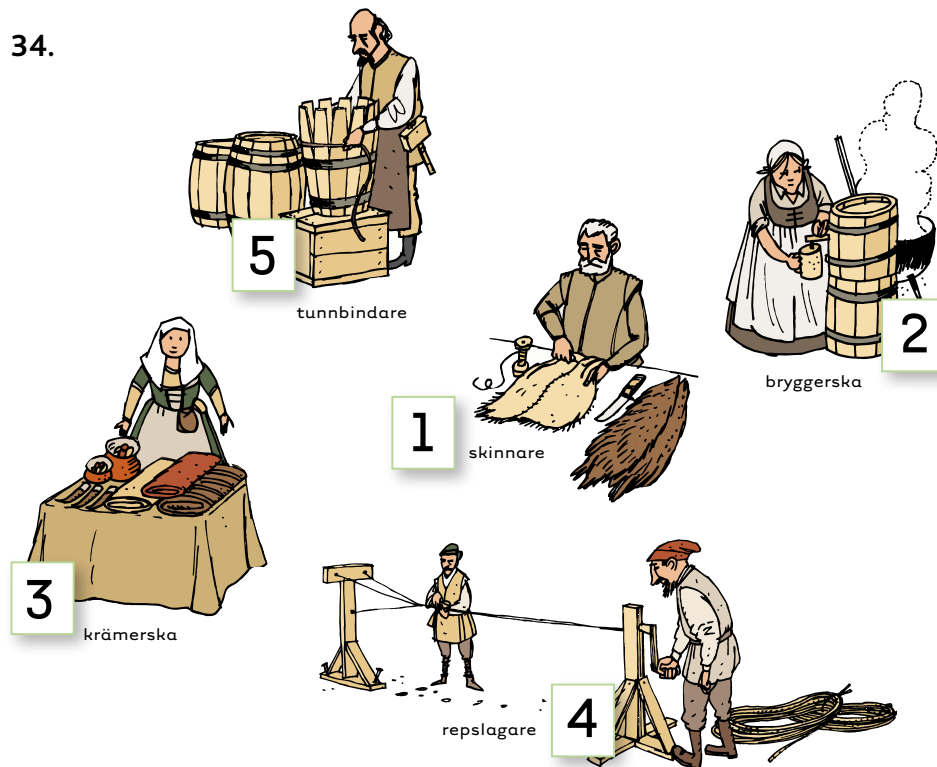
Sidan 31

33. a. Sverige hade ingen hamn på västkusten. Den enda kustmark västerut som tillhörde Sverige var området precis kring Göta älvs mynning.
- b. Danmark och Norge. (Bohuslän, norr om Göta älv, var norskt och Halland, söder om älven, var danskt.)
- c. Man grävde kanaler som ledde bort vattnet ur den blöta marken.
- d. Lödöse

Hantverkare och köpmän

Sidan 32

34.

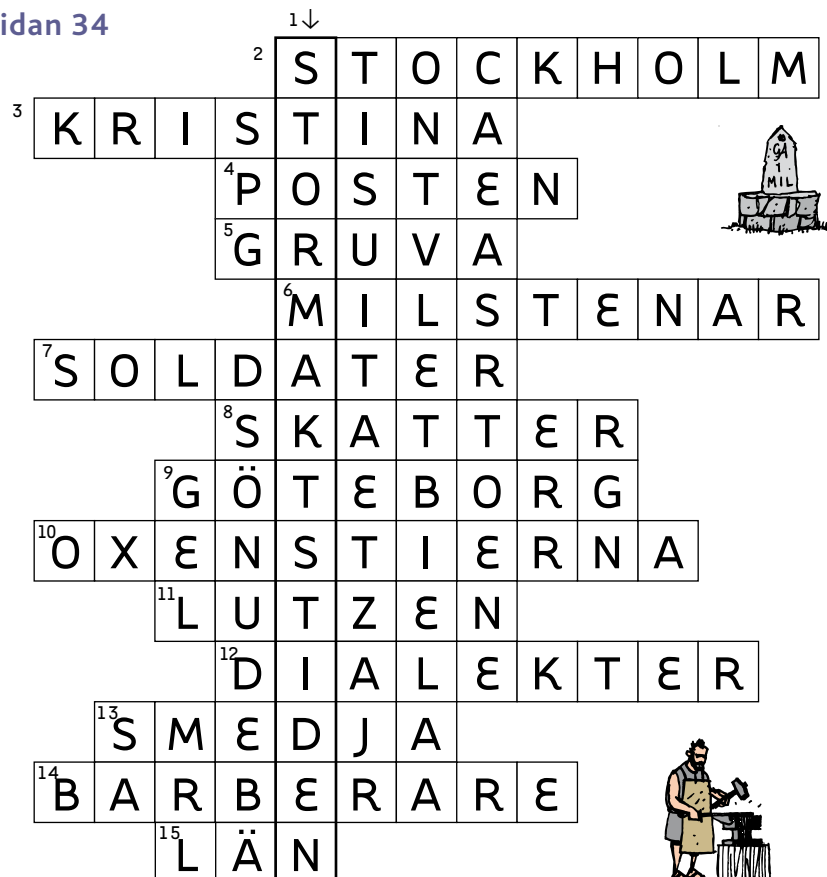
Kristina – en ovanlig drottning

Sidan 33

35. De hade hoppats på en pojke som kunde bli kung. Det var alltid kungens äldsta son som ärvde tronen. En dotter fick regera bara om det inte fanns någon son.
36. a. T. ex. En flicka i en rik familj skulle tränas i att vara fin och underhållande. Hon fick öva på att gå och röra sig vackert, tala mjukt, sjunga och brodera. Hon fick nästan inte läsa annat än vissa texter ur Bibeln.
b. Prinsessan Kristina fick undervisning i samma skolämnen som adelns pojkar fick. Hon lärde sig nio språk och blev bra på att rida, fäktas och jaga.
37. a. Sverige var ett protestantiskt land och kungen (drottningens egen far) hade offrat sitt liv i kriget mot katolikerna.
b. Elevens eget svar. (T ex. Påven tyckte nog att det var bra marknadsföring för hans kyrka att Kristina blev katolik. Han ville att så många som möjligt skulle få veta det.)
c. Drottning Kristinas grav ligger i Peterskyrkan i Rom.
- *38. Elevens eget svar.

Ordfläta om Sveriges stormaktstid

Sidan 34

Vad kan du om Sveriges stormaktstid?

Sidan 35

	1	X	2
1.		X	
2.		X	
3.			2
4.	1		
5.	1		
6.		X	
7.			2

Karolinska tiden

Sidan 36

- T.ex. Karolinska tiden
 - T.ex. Kallare klimat
 - T.ex. Yrkessoldater
 - T.ex. Häxjakt

Karl XI ville bestämma helt själv

Sidan 37

- Elevens egna svar.
(T.ex. **Budbäraren** kom till byn för att tala om att kungen var död.)
(T.ex. **Armén** leddes av kungen och i striderna red han i täten för sina soldater.)
(T.ex. Kungen bestämde allting själv och var därför **enväldig**.)
- Kungen tvingade adeln att lämna tillbaka mark som de fått av drottning Kristina.

4. Han kunde då se hur folk hade det och hur fogdarna som tog in skatterna skötte sitt arbete.
5. a. Gråkappan kallades han.
b. Han red ofta i gråa kläder och talade inte om vem han var.

Snapphanar kämpade i Skåne

Sidan 38

6. a. De som bodde i Skåne ~~vilde bli svenskar~~ *vilde fortsätta att vara danskar*.
b. Snapphanarna fick pengar av den ~~svenske~~ *danske* kungen.
c. Snapphanarna överföll ~~danska~~ *svenska* transporter och soldater.
7. a. Alla böcker som hade dansk text *blev förbjudna*.
b. Prästerna skulle lära byborna *läsa på svenska*.
c. För att utbilda nya präster grundades *universitetet i Lund*.
8. För att den skånska befolkningen snabbt skulle bli svenskar och betala skatt till kungen i Sverige.

Soldater anställdes när det var fred

Sidan 39

9. a. Alla bönder i Sverige skulle försörja soldaterna.
b. Tio bönder skulle tillsammans ge honom mat, kläder och ett torp där han kunde bo med sin familj.
c. Då slapp bönderna få sina egna söner uttagna till soldater.
10. Den som skulle bli soldat skulle vara ung, frisk och stark. Ofta var det en fattig dräng som blev vald.
11. För att efternamnet skulle vara lätt att komma ihåg.
Helst skulle soldaten vara ensam om sitt namn.
12. Elevens eget svar.
13. a. Elevens eget svar.
b. Elevens eget svar.

Att vara barn på 1600-talet

Sidan 40

14. Barn skulle vara ärliga, flitiga och lydiga.
15. a. Elevens eget svar.
b. Elevens eget svar. (T.ex. Barn skulle lära sig att lyda och tro på Gud. Bästa sättet att nå detta var att straffa barnen om de hade varit olydiga. Föräldrarna skulle därför äga sina barn.)
16. För att skydda barnen mot troll och sjukdomar.
17. Elevens eget svar.
18. Elevens eget svar.

Fler och rikare adelsfamiljer

Sidan 41

19. a. 5 familjer
b. 50 familjer
20. Yrken som hög militär, t.ex. officer och statlig ämbetsman, fick bara de som var adelsmän.
21. T.ex. En del belönades med stora gårdar och mark av kungen. Andra tjänade på kriget, eller till och med stal konst och andra värdefulla föremål under kriget.
22. Elevens eget svar.
23. T.ex. Kungen tog tillbaka alla gårdar och all mark som en gång tillhört staten. Bönderna fick den jorden och fick betala skatt till staten, vilket inte adeln hade gjort.
24. a. Elevens eget svar.
b. Elevens eget svar.

Alla skulle lära sig läsa

Sidan 42

25. Elevens eget svar. (T.ex. **Klockaren** i byn skulle lära bönderna att läsa. **Katekesen** var en bok med texter från Bibeln som man skulle kunna utantill. **Protestanter** kallades alla som gick i (bekände sig till) den svenska kyrkan. **Folkräkning** var något som prästen alltid gjorde när han ropade upp alla i byn och antecknade i en bok vilka som dött, fötts eller flyttat in vid husförhöret.)

26.

- F Flera familjer samlades på kyrkbacken.
- S Prästen skrev upp alla personer i varje hushåll i husförhörlängden.
- S Prästen förhörde alla på Lilla katekesen, som de helst skulle kunna utantill.
- S De som samlats till husförhöret sjöng psalmer.
- S Prästen predikade.
- F Prästen kontrollerade att alla kunde räkna och skriva.

27. a. T.ex. Att kunna läsa ur en bok och kunna Luthers katekes utantill.
- b. Sonen Eric och Stina Jansdotter
- c. Sex år gammal
- d. Drängen Jan Andersson kunde inget.
- e. Rättaren Eric Erson är den äldste som lever då prästen håller sitt husförhör.

Sidan 43

28. Elevens eget svar.
29. Elevens eget svar. (T.ex. Papper var dyrt och man hade ont om pengar.)

Vuxna trodde på älvor och troll

Sidan 44

30. Elevens eget svar.
31. Man blev instängd i trollens berg.
32. T.ex. De kloka visste vilka växter som kunde hjälpa mot olika sjukdomar. De gjorde salvor och drycker som de sjuka kunde använda mot värk, magont och andra krämpor.
33. a. T.ex. Man trodde att det onda skulle försvinna om man tog något otäckt, "ont ska med ont fördrivas".
- b. Penicillin var inte uppfunnet vid den tiden. (Alexander Fleming upptäckte penicillinet 1928.)

Den stora jakten på häxor

Sidan 45

34. De tio orden som är gömda i rutan:

Lodräta ord:

Vattenprov

Blåkulla

Domstol

Tortyr

Häxfeber

Brändes

Vågräta ord:

Vakstuga

Trolldom

Påsk

Djävulen

V	A	K	S	T	U	G	A	H	S
A	L	L	A	B	I	T	R	Ä	O
T	R	O	L	L	D	O	M	X	B
T	I	K	T	Å	O	R	E	F	R
E	M	M	A	K	M	T	S	E	Ä
N	A	L	T	U	S	Y	T	B	N
P	Å	S	K	L	T	R	X	E	D
R	O	C	K	L	O	C	K	R	E
O	V	A	N	A	L	T	R	A	S
V	X	D	J	Ä	V	U	L	E	N

35. Elevens eget svar. (T.ex. Barn lyssnade på det som de vuxna berättade om häxor. Barnen drömde sedan om allt detta. När de vaknade talade de om för föräldrarna vad de hade drömt.)
36. Det var ungefär 300 personer som avrättades under häxprocesserna i Sverige.
- *37. Elevens eget svar.

Olyckor drabbar Sverige

Sidan 46

38. a. Den nya kungen, Karl XII, var bara 15 år och landet Sverige var försvagat av hungersnöd.
b. Det var Danmark, Polen och Ryssland som anföll Sverige.
39. Kungen var enväldig och ville inte sluta kriget förrän han hade besegrat Ryssland.
40. a. Ryssarna brände alla byar i Ryssland som svenska soldater kom till. Svenska armén fick därför inte tag i någon mat.
b. Svenskarna förlorade och många togs tillfånga av ryssarna.
41. T.ex. Många män hade dött i kriget och de som var hemma hade svårt att klara sig. Det var fattigdom och hungersnöd i många hem.
42. Nästan alla svenskar ville få slut på krigandet och om kungen dödades så skulle man få fred.

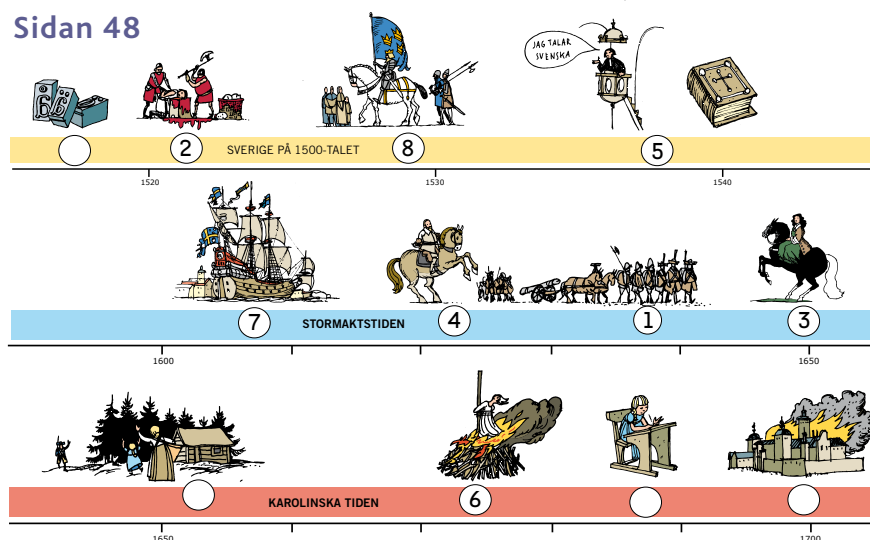
Vad kan du om Karolinska tiden?

Sidan 47

	1	X	2
1.		X	
2.			2
3.			2
4.		X	
5.	1		
6.			2
7.		X	
8.			2

Sverige 1500 – 1700

Sidan 48

Förslag till korta rubriker

1. Trettioåriga kriget	5. Olaus Petri
2. Stockholms blodbad	6. Häxjakt
3. Drottning Kristina	7. Regalskeppet Vasa
4. Gustav II Adolf	8. Gustav Vasa